

URADNIŠKA ČAST V 18. STOLETJU. RAZMERE V AVSTRIJSKI ISTRI V ČASU VLADE MARIJE TEREZIE

Eva HOLZ

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 4

Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 18

IZVLEČEK

Začetki modernizacije državnega uradništva segajo v dobo cesarice Marije Terezije. Državno uradništvo se je moralo prilagoditi normam obnašanja, ki jih je cesarica določila in ki so jih njeni nasledniki dopolnjevali. Pri tem je igrala čast pomembno vlogo, saj so bili državni uradniki predstavniki države. Zato jim je bilo prepovedano sprejemanje podkupnin, prepovedano je bilo pretirano zadolževanje, ukvarjanje z nekaterimi gospodarskimi dejavnostmi, članstvo v tajnih društvih, bratstvih in družbah, njihovo obnašanje v javnosti je moralo biti vzorno. Te spremembe so se uveljavljale zelo počasi. Primer merjenja moči med starimi navadami in novimi zahtevami je bil "spor" med cesarico in pazinskim glavarjem.

Ključne besede: čast, uradniki, kodeks časti, 18. stoletje

Po dedni pogodbi iz leta 1374 je grofija Istra pripadla Habsburžanom. Bila je pridružena vojvodini Kranjski, ni ji pa pripadala; plemstvo grofije Istre je uživalo poseben položaj. V 16. stoletju je bilo upravljanje grofije Istre podrejeno vojvodini Kranjski, kar pa ni ustavilo prizadevanja domačega plemstva za priznanje njegove samostojnosti ali pa posebnega položaja (Faber, 1997, 285). Deželna vlada vojvodine Kranjske je bila odgovorna za politično administracijo in finančno upravo grofije. Pazinska grofija je zavzemala približno 3/4 avstrijske Istre, ostalo četrtno so sestavljali kastavsko gospostvo in gospostva Paz, Lupoglav ter Kršan, ki pa so imela do leta 1797 pravico sojenja. Gospostvo Kastav je prišlo v habsburške roke v 15. stoletju, v 16. stoletju pa je prešlo v roke jezuitov ter ostalo njihova last do razpustitve jezuitskega reda. Gospostvo je imelo enak ploščaj kot Pazinska grofija: podrejeno je bilo kranjskemu deželnemu glavarstvu, cesarskega glavarja so imenovali jezuiti večinoma izmed meščanov mesta Kastav ali pa Reke. Jurisdikcija je bila v glavarjevih rokah, njegov sedež je bil v gradu; pod njegovim predsedstvom so

izvolili dvanajsterico, ki je sestavljala občinski svet in prisednika, ki je vodil pravne knjige. Pritožiti se je bilo mogoče najprej na kranjsko deželno glavarstvo in potem še naprej na drugo stopnjo, ki je bila pri vladi v Gradcu (Faber, 1997, 292-293).

Baron Janez Vajkard Valvasor je v svoji Slavi vojvodine Kranjske (1689) avstrijsko Istro predstavil kot peti del vojvodine Kranjske. Ob podrobnem opisu je navajal tudi upravo ter predstavil lastnike posameznih posesti v Istri. V začetku 19. stoletja (1808) je izšlo delo Heinricha Georga Hoffa Historisch-statistisch-topographische Gemälde vom Herzogthume Krain und demselben einverleibten Istrien. V tem delu je avstrijska Istra predstavljena kot del Notranjske, še natančneje, kot del postojanske kresije.

V 219 letih, ki so pretekla med izidoma obeh del, se je v upravi avstrijskega dela Istre marsikaj spremenilo. To je bil čas, ko se je začela razvijati moderna uradniška ureditev avstrijskega cesarstva. Če je želelo avstrijsko cesarstvo ostati enakovredno drugim evropskim državam, je bila modernizacija uradništva in uprave nujna. To pa je pomenilo bolj ali manj boleče, včasih tudi nasilne spremembe v načinu življenja in mišljenja avstrijskih podanikov. Cesarski predpisi o obnašanju državnih uradnikov in o njihovi časti so veljali za vse cesarstvo, torej tudi za avstrijsko Istro. Prav tako naj bi ti predpisi veljali za vse stopnje državnega uradništva. Stari uradniški mački plemiškega rodu so se z njimi dokaj težko sprijaznili. V času od nastopa cesarice Marije Terezije pa do francoske okupacije (1740-1809) so predpisi o tem, kako se mora obnašati državno uradništvo, in predpisi, ki so govorili o njegovi časti, posvečeni predvsem tem vprašanjem:

1. Podkupljivost državnih uradnikov in članov njihove najožje družine. Zelo primerne tarče so bile predvsem gospe soproge, saj so rade sprejemale različna darila.

2. "Lahkomiselno" zadolževanje državnih uradnikov in njihovih ožjih družinskih članov. To zadolževanje je bilo ob koncu 18. stoletja že tako množično, da je moral cesar Franc II. sprejeti proti temu zlu zelo radikalne predpise. Višino dovoljenega zadolževanja je omejil na polovico uradnikove plače.

3. Ukvarjanje z gospodarskimi dejavnostmi, ki so bile neprimerne za ugled državnega uradnika. Tako jim je bilo prepovedano ukvarjanje z meščanskimi obrtni ali z zakupništvom.

4. S častjo državnega uradništva se ni skladalo, danes bi rekli "izkoriščanje službenega položaja". Državnim uradnikom, ki so bili zaposleni pri blagajni ali pri kreditnih ustanovah, je bilo prepovedano trgovanje z državnimi vrednostnimi papirji. Prav tako je bilo državnim uradnikom prepovedano izkoriščanje kaznjencev za različna hišna opravila na uradniških domovih.

5. Državni uradniki so morali biti v svojem okolju zgled spodobnega obnašanja, vljudnosti in pobožnosti. V času vlade cesarja Franca II. je izšel zakon, ki je od državnih uradnikov zahteval prisostvovanje pri službi božji ob nedeljah in praznikih;

isti zakon je prepovedoval državnim uradnikom, da bi v času službe božje nalagali delo svojim podrejenim.

6. Zaradi zmede, ki jo je v avstrijsko cesarstvo prinesla francoska revolucija in so jo še stopnjevale napoleonske vojne, je v začetku 19. stoletja cesar Franc II. sprejel zakon, ki je prepovedoval državnim uradnikom sodelovanje v tajnih združbah, društvih in bratstvih. Ob sprejemu v državno službo so morali uradniki priseči in tej prisegi zvestobe je bil dodan še ta zakon.

Prizadevanja cesarice Marije Terezije in njenih naslednikov za uveljavitev sposobnega, spodobnega in modernega državnega uradništva

Ker je cesarica Marija Terezija hotela utrditi ugled uradnikov, uveljaviti nov, moderen način uradovanja in doseči spoštovanje državnih uradnikov, je morala poseči v navade in obnašanje svojega uradništva ne le na Dunaju, pač pa v vsej državi. Zahtevala je, da morajo zapustiti državno službo uradniki, ki so zagrešili težji prekršek ali hudodelstvo in so imeli od tega koristi (M. Terezija, 1761). Od uradnikov je zahtevala, da se morajo obnašati spoštljivo do vojaštva, prav tako se je moralo obnašati tudi vojaštvo spoštljivo do civilnega prebivalstva. Sprejela je predpis, da je treba odstraniti iz službe oficirja, ki bi pretepel uradnika (M. Terezija, 1766). Ob sprejemu v državno službo so uradniki prisegli cesarici zvestobo. Vsem tem uradnikom je cesarica s patentom leta 1769 prepovedala v službi sprejemati darila. Ta patent je leta 1775 ponovila kot dvorni predpis. Naslednje leto je v dvornem predpisu še posebej navedla, da kresijski komisarji ne smejo prejemati daril, kadar potujejo po deželi in se ukvarjajo s krajevnimi preiskavami. Prepoved sprejemanja daril je moral državnim uradnikom priklicati v spomin tudi njen naslednik cesar Jožef II. (M. Terezija, 1769; M. Terezija, 1775; M. Terezija, 1776; Jožef II., 1786, 386).

Državnim uradnikom je bilo prepovedano spodbujati podložnike k dejavnostim, ki so bile v nasprotju z zakoni. Uradniki, ki so se lotevali takega ščuvanja, so lahko računali s tem, da bodo morali plačati denarno kazen, ki so jim jo odmerili v dvojnem znesku povzročene škode in s telesno kaznijo (M. Terezija, 1773). Cesarica je omejila tudi potovanja državnih uradnikov na Dunaj. Po predpisu iz leta 1778 ni smel državni uradnik, ki je služboval v provnici, potovati na Dunaj, če mu tega ni dovolila višja oblast ali deželni šef (M. Terezija, 1778). To odločitev je cesarica še dvakrat ponovila, enkrat še v letu 1778, ko je bila objavljena kot dvorni dekret, drugič pa leta 1780 kot dvorno odločitev (M. Terezija, 1778; M. Terezija, 1780). Določila je, da slabo izobraženi uradniki niso primerni za državno službo (M. Terezija, 1772). Pri podeljevanju uradniških mest naj bi torej upoštevali poznavanje naravnega, ljudskega prava kot seveda tudi državnega prava (M. Terezija, 1766). Take zahteve so bile razumljive, saj so državni uradniki ali gosposka smeli kaznovati

podložnike z zaporom ob kruhu in vodi, s kazenskim delom, s poostrenim zaporom ter z izselitvijo iz hiše in s posesti (Jožef II., 1786, 103).

V odnosu do državnega uradništva je cesar Jožef II. nadaljeval z reformami svoje matere. Ker so se uradniki še vedno počasi in dokaj težko privajali na nove zahteve in pogoje, je ponavljal materine predpise in odloke o njihovem delu, izobrazbi in življenju. Tudi on se je lotil zapravljivih državnih uradnikov. Še posebej je zahteval nadzor nad zapravljivci, ki so bili zaposleni pri blagajni (Jožef II., 1784). Če so nekega državnega uradnika odpustili iz službe zaradi dolgov, nato pa ga ponovno vzeli v službo, ni smel več opravljati istega dela kot pred odpustom (Jožef II., 1784). Ob tem predpisu se je cesar Jožef II. skliceval na materin predpis iz leta 1764. Svetniki so se morali natančno držati cesarskih navodil, ki so govorila o darilih. Tudi njihovim soprogam je bilo prepovedano sprejemanje daril od ljudi (ali njihovih zastopnikov), s katerimi so imeli službene opravke. Sodnim uradnikom in njihovim soprogam je bilo prav tako strogo prepovedano prejemati darila (Jožef II., 1786, 386). Zadolževanje državnih uradnikov je postajalo vse večji problem. Da bi zaustavil to razvado, je dal cesar javno razglasiti, da bodo tisti, ki so zabredli v dolgove zaradi objestnosti in lahkomišelnosti in ki so svojim upnikom lahko nudili za varščino le svojo plačo, odpuščeni iz službe. Izguba službe je grozila predvsem tistim uradnikom, ki so bili zadolženi že več kot leto dni. Da bi preprečil krivice, je cesar ukazal, da je treba pri vsakem zadolženem uradniku natančno preveriti kako in zakaj je zabredel v dolgove. Če ga je v zadolževanje pripeljala bolezen ali kakšna nesreča, so ga obdržali v službi, če se je pokazalo, da je lahkomišeln zapravljivec, pa je službo izgubil (Jožef II., 1788, 82). Z zapravljivimi in zadolženimi uradniki se je ukvarjal tudi njegov naslednik, cesar Leopold II. V času njegove vlade je dvorna pisarna sprejela sklep, da ne morejo postati svetniki tisti uradniki, ki lahkomišeln lezejo v dolgove (Leopold II., 1792, 51).

Prav tako je bilo pravnim uradnikom prepovedano zapletati se v privatne posle (Jožef II., 1785). Od vseh državnih uradnikov je oblast zahtevala strogo molčečnost (Jožef II., 1785) in zvesto izpolnjevanje najvišjih ukazov (Jožef II., 1785). Uradniki so tudi pazili drug na drugega, kajti tisti uradnik, ki je naznanil kakršnokoli nepravilnost v službi, je bil po natančni preiskavi, ki je sledila prijavi, nagrajen, če se je izkazalo, da so njegove trditve pravilne (Jožef II., 1786, 158).

Če je nek uradnik zapustil službo, je moral najprej dokončati vse zadeve, s katerimi se je ukvarjal, ter vrniti vse uradne akte (Jožef II., 1786, 70). Z uradniki, ki niso bili kos položaju, ki so ga zasedali, so odgovorne oblasti ravnale normalno, lenuhe in take, ki so se upirali subordinaciji, pa je cesar ukazal odpustiti (Jožef II., 1787).

Utrjevanje ugleda uradnikov na eni strani in cesarjeve moči na drugi je nadaljeval tudi cesar Franc II. Leta 1793 je ponovil predpis Jožefa II. o molčečnosti, kajti dogajalo se je, da so prihajale zaupne novice prezgodaj na napačna ušesa (Franz II., 2. zv. 1793, 21). S tem je bil smiselno povezan predpis, ki je določal, da v javno

službo ne smejo vstopati premladi praktikantje. Ti pogosteje zagrešijo napake ali pa jih je lažje napeljati k različnim nepravilnostim. Cesar je določil, da morajo biti praktikantje za državne uradnike stari vsaj 18 let, kajti državni uradniki so zaradi svojega vedenja posedovali neko moč in marsikateri mlajši uradnik se je tej moči le težko upiral (Franz II., 7. zv. 1796, 51).

Zadolževanje državnih uradnikov je bila večna tema, s katero se je morala ukvarjati najvišja oblast. V času vlade cesarja Franca II. je kljub vsem prepovedim zadolževanje doseglo take razsežnosti, da so bili nekateri uradniki, ki so zastavili tudi vso celoletno plačo, popolnoma odvisni od oderuhov. Cesar je skušal razmere vsaj delno urediti s predpisom, da se smejo uradniki zadolžiti le do polovice letne plače. Takim uradnikom pa niso bili dovoljeni dodatki (Franz II., 4. zv. 1794, 13-14). Leta 1797 so morali ta predpis ponoviti. Zadolževanje čez polovico plače je bilo tokrat prepovedano tudi v primeru, če se je uradnik prostovoljno odločil za večjo zadolžitev ali zastavo plače. Po novem zakonu je bilo nemogoče izterjati vse, kar je presegalo dovoljeno zadolžitev do polovice uradniške plače. Ta predpis je začel veljati na Kranjskem 5. julija 1797 (Franz II., 10. zv. 1798, 148-149). Vendar pa se je zgodba o zadolževanju nadaljevala. Cesar Franc je moral ta predpis še večkrat ponoviti. Tako je 25. oktobra 1798 izšel zakon, ki je podrobno obravnaval zadolževanje državnih uradnikov. Na ta zakon se je kasneje sklicevala dvorna pisarna, ko je morala v cesarjevem imenu odgovarjati na upniška vprašanja. Ob novem zakonu je med upniki zavladal preplah, cesarja so spraševali, kako naj izterjajo denar, ki so ga posodili državnim uradnikom. V zakonu je najprej govor o "lahkomiselnem zadolževanju državnih uradnikov". Rečeno je, da zadolževanje državnih uradnikov čez polovico uradniške plače ni dovoljeno in se takih dolgov ne da izterjati. Na drugi strani pa je bilo povedano tudi to, da bodo izgubili službo vsi državni uradniki, ki se tako nepremišljeno zadolžujejo. Od zapravljalcev je zakon ločil uradnike, ki so zbredli v finančno stisko zaradi neke nesreče ali "spleta nesrečnih okoliščin", in tem je bilo treba pomagati. Zakon je zato takim uradnikom omogočil, da so tri do štiri mesece prejeli doplačilo iz komorne blagajne. To je bila brezobrestna pomoč. Seveda so se taki uradniki morali obrniti na svojega predstojnika s posebno prošnjo (Franz II., 13. zv. 1799, 70-72). Ta zakon je bil leta 1799 sprejet tudi v Galiciji. Tu je bilo dodano še določilo, da se z dolгови ne smejo obremenjevati alimenti za otroke ali za ženo, kar se je prej dogajalo, ko so se možje in očetje junaško zadolževali (Franz II., 14. zv. 1800, 98-100). Istega leta je začel zakon o omejevanju zadolževanja veljati tudi za mestne uradnike (Franz II., 14. zv. 1800, 40-41). Pri podeljevanju predujmov je postala država previdnejša. Najprej se je pozanimala pri blagajni o tem, če ni uradnik, ki prosi za predujem, že zadolžen. Ugotoviti je bilo treba, če bo predujem takemu prosilcu res pomagal rešiti finančne težave. Predujme so smeli odobriti le v primerih, ki jih je določal že patent o zadolževanju, sicer pa ne (Franz II., 14. zv. 1800, 133-134). Ob tem kar strogem zakonu je nastala precejšnja zmeda, predvsem

pa pravi preplah med upniki (čeprav je bil med tem sprejet tudi dokaj oster zakon proti oderuhom). Cesar je določil, da zakon ne sme veljati za nazaj, in leta 1800 sklenil, da še ostane v veljavi zakon, ki je dovoljeval, da upniki zasežejo polovico plače zadolženega uradnika, če je bila taka pogodba sklenjena pred objavo novega zakona o zadolževanju. Da pa ne bi tega zakona izkoriščali za napačno datiranje pogodb in da se ne bi cesarjeva dobra volja še drugače izrabljala, je cesar zahteval, da prideta upnik in dolжник v roku treh mesecev pred sodišče in tam uradno potrdita svoje medsebojne finančne obveznosti. Potrditi sta morala dolžniško-upniško razmerje, nastalo še pred začetkom veljave zakona proti zadolževanju državnih uradnikov. Na Kranjskem je začela ta dopolnitev veljati 11. oktobra 1800 (Franz II., 15. zv. 1801, 159-160).

Izboljšanje finančnega stanja je bilo za državne uradnike vedno mikavno. Ker so uradnike včasih plačevale različne strani, se je dogajalo, da so bili za isto delo plačani dvakrat pa tudi trikrat. To je bila za uradnike precej močna skušnjava. Oblast je bila mnenja, da so taki uradniki krivi goljufije, in cesar je sklenil, da se proti njim brez milosti uporabijo zakonski predpisi. Če se je ob preiskavi dokazala uradnikova krivda, je bilo treba takega uradnika takoj odpustiti iz službe. Vse uradnike so seveda najprej opozorili na to cesarjevo odločitev (Franz II., 7. zv. 1796, 85-86). Za državne uradnike pri blagajni in pri kreditnih ustanovah je bilo zelo mamljivo kupčevanje z državnimi papirji, kar je bilo sicer prepovedano. Čeprav je bila kazen za tak prekršek izguba službe, cesarjeve grožnje očitno niso dosti zalegle, saj jih je moral večkrat ponavljati (Franz II., 10. zv. 1798, 57; Franz II., 19. zv. 1806, 8; Franz II., 20. zv. 1807, 71-71; Franz I., 31. zv. 1810, 41-42). Državni uradniki, ki so bili zaposleni pri denarnih zavodih, so morali ob sprejemu v službo plačati kavcijo, ki naj bi zagotovila njihovo poštenost v službi. Cesar je tudi zaukazal, naj se v tako službo sprejemajo le dovolj premožni ljudje, posestniki in ljudje, ki imajo premoženje, s katerim se lahko vzdržujejo (Franz II., 12. zv. 1799, 176). V letu 1800 se je dvorna pisarna zgražala nad pomanjkljivim delovnim navdušenjem državnih uradnikov. Ti so namreč za vsako opravilo, ki ni bilo rutinsko, vendar pa je spadalo v njihov delokrog, zahtevali doplačilo. Nekatere deželne oblasti so tako mnenje celo podpirale in tovrstne zahteve uradništva so se krepile v vseh deželah monarhije. Državna uprava pa tega ni bila pripravljena prenašati. Bila je ogorčena, da je med državnim uradništvom tako malo občutka za poklicno dolžnost in čast. Podrejenim oblastem je dvorna pisarna ukazala, da je treba vse uradnike, ki jih ni sram, da se skušajo na tak način dokopati do doplačila, zavrniti in njihove zahteve prikazati kot za službo zelo škodljive in kot zlorabo (Franz II., 15. zv. 1801, 58-59).

Leta 1800 je cesar tudi ponovil že stare zahteve o izobrazbi uradnikov. Osebe, ki so se potegovala za državno službo, npr. za kresijskega komisarja in podobna mesta, so morale dokazati potrebno predpisano izobrazbo, pravniško in politično znanje. V dekretu je cesar zahteval, da se sedaj ti pogoji dosledno izpolnjujejo, tako da

nobenemu kandidatu za višja uradniška mesta ne bo manjkala zahtevana izobrazba. Upoštevali bodo tudi privatno izobrazbo. Pri ravnokar nastavljenih uradnikih pa se je cesar odločil, da jim bo dovoljeno napredovanje do stopnje, ki jo dopušča opravljeno šolanje (Franz II., 15. zv. 1801, 55-56).

Cesar je do neke mere odločal tudi o privatnem življenju državnih uradnikov. Odločal je namreč o njihovi pravici do poroke. Ta določila so bila namenjena predvsem nižjim uradnikom, ki so imeli letne dohodke okrog 400 gld na Dunaju, do 300 gld v provincialnih mestih in do 200 gld ali manj na podeželju. Za vdove teh skupin uradnikov je cesar določil, da nimajo pravice do pokojnine. Iz tega sklepa so bile izvzete le tiste skupine nižjih državnih uradnikov (na carinah in mitnicah, pri solnem uradu), ki so pri svojem delu nujno potrebovali soprogo. Država bi namreč morala skrbeti za uradniške sirote in vdove. V nemirnih vojnih letih pa je državna blagajna vse pogostejše dokazovala, da ni denarja za pokojnine, in država si je prizadevala reaktivirati upokojence. Deloma so se obveznosti do uradniških vdov in sirot rešili tudi tako, da so vdovam priskrbeli službo v trafikah, če niso bile sposobne za kakšno drugo dostojno delo ali pa so imele tako nizko pokojnino, da niso mogle živeti stanu primerno. Ko pa je vojaška ali uradniška vdova sprejela tako službo, so zanjo začeli veljati vsi veljavni predpisi in je službo lahko tudi izgubila (Franz II., 15. zv. 1801, 101; Franz II., 18. zv. 1806, 236-237).

V letu 1801 je cesar prepovedal vsakršne tajne združbe, društva in bratovščine v monarhiji. Bil je mnenja, da rušijo mir ter kvarijo moralo in vernost podložnikov. Vsem političnim in pravnim oblastem je bilo s tem dekretom zaukazano, da svojim uradnikom, ne glede na njihovo stopnjo in naslov, prepovejo vsakršno sodelovanje s takimi tajnimi družbami, doma in v tujini. Če so že bili člani kakšne tajne organizacije, so se morali članstvu odreči. Ob sprejemanju novih uradnikov pa je bilo treba službeni prisegi zvestobe dodati še ta sklep (Franz II., 16. zv. 1802, 78-80). Predpis za prisego novih uradnikov, ki je vsebovala tudi obljubo, da ne bodo sodelovali v tajnih združenjih, je cesar potrdil še 19. decembra 1801 (Franz II., 16. zv. 1802, 180-181 in 201-202). V februarju 1802 so še za Galicijo potrdili člen o tem, da uradniki ne smejo sodelovati v tajnih družbah (Franz II., 17. zv. 1806, 22-23).

Državni uradniki se niso smeli ukvarjati z meščansko obrtjo in z zakupom posesti, vendar pa se je tudi to dogajalo. Leta 1804 je cesar znova zagrozil, da bo omalovaževanje te prepovedi strogo kaznoval (Franz II., 21. zv. 1807, 21).

V začetku leta 1804 je izšel dekret, ki je neposredno govoril o časti državnih uradnikov.

"Njegovo veličanstvo je sklenilo, da je treba brez odlašanja odpustiti iz službe uradnike, ki zaradi samopašnosti niso primerni za javno službo. Okrajni, okrožni in drugi predstojniki morajo skrbno paziti na navade, uglašeno vedenje in moralo kot tudi na službene sposobnosti svojih uradnikov. Če bi pri kom opazili samopašnost, pa sami ne morejo ukrepati, naj javijo naprej na prezidij. Razen dovoljenega dopusta

ne smejo dovoliti zapuščanja delovnega mesta, izjeme so le komisijski ogledi in obhodi.

Ob vseh službenih zahtevah je treba paziti še na pravo vernost, moralo in uglajeno obnašanje. To so nujne značilnosti državnega uradnika. Pri predlogih za napredovanje je treba upoštevati te značilnosti" (Franz II., 21. zv. 1807, 15-16).

Vojne so zajele velik del monarhije in razdejanje je bilo veliko. Cesar si je prizadeval, da bi le uvedel red in vsaj kolikor toliko uredil gospodarstvo. Zato je pozival vse, ki so bili dolžni služiti domovini, da naj pomagajo pri urejanju razmer. Sem so sodili tudi državni uradniki. Deželne oblasti naj bi se izkazale pri učinkoviti organizaciji gospodarstva, morale bi biti za zgled kresijam in nižjim upravnim enotam. Dvorni pisarni so morale pošiljati natančne in izčrpne podatke. Prav tako so morale paziti na vse, kar bi lahko prineslo koristi ali odvrnilo škodo. Proti tistim, ki so pozabljali na svoje dolžnosti ali pa jim niso bili kos, naj bi postopali brez obzira. Zaradi spremenjenih razmer v cesarstvu je bil del uradnikov odveč, prav tako so postajali breme tudi upokojenci. Upravnim enotam, ki so zaradi takih sprememb zašle v težave, je bilo treba pomagati, da bi se razmere uredile in stabilizirale (Franz II., 26. zv. 1808, 2). V tem času se je spremenil tudi položaj nekdanjih državnih dvornih svetnikov in osebja dvorne pisarne. Nekdanjim članom dvornega sveta in dvorne pisarne je cesar ukinil imuniteto in vse privilegije, ki so jih imeli ob potovanju s pošto kočijo in pri pošiljanju pisem. Svoje obveznosti so morali plačevati tako kot vsi drugi državljani. Tudi svoje obnašanje so morali prilagoditi pravnim normam, kot jih je postavljala predpis iz 27. septembra 1783. Do določene mere so zanje ostale v veljavi le davčne olajšave (Franz I., 28. zv. 1808, 160-161).

O pomenu pravnosti in vernosti državnih uradnikov je sedaj le še avstrijski cesar Franc I. spregovoril v dekretu iz leta 1808. V njem je poudarjal, da imata pravnost in bogaboječnost predstojnikov in uradnikov velik vpliv na podložnike, saj pomeni dober zgled več kot še taka strogost, ki pa je tudi potrebna. Vendar pa je cesar z obžalovanjem ugotavljal, da je pravnost in bogaboječnost v tem času pri uradnikih, pa naj bodo to deželni glavarji, predstojniki mest in podobni, zelo redka. Tako se je dogajalo, da je bilo njihovo obnašanje pri javnem bogoslužju in ob spremembi navad za podložnike zelo čudno, državi pa škodljivo. Take ljudi je treba odstraniti iz javnih služb, da ne bi povzročali pohujšanja in naredili še več škode. Dežele in njim podrejene enote je bilo treba obvestiti o tem, da naj strogo nadzorujejo pravstveno in versko obnašanje deželnoknežjih uradnikov, magistratnih uradnikov, višjih uradnikov in uradnikov na gospostvih. Vsakega, ki se je obnašal dvoumno, je bilo treba najprej opozoriti, če se ni poboljšal, pa primerno kaznovati; pri dokazani nepoboljšljivosti in glede na njegovo aktivnost pa odstraniti iz službe ali o njegovi odstranitvi obvestiti nadrejene. Cesar je tudi obvestil magistrat in vse višje oblasti ter uradnike na gospostvih, da je v bodoče za nedeljske maše in maše ob praznikih za državne uradnike določen v farni cerkvi poseben prostor. Uradniki so bili dolžni

udeležiti se maše, priti so morali tudi kresijski glavarji in tako dajati dober zgled. To svojo odločitev je cesar sporočil tudi ordinariatu, da bodo škofje ob vizitacijah natančno poučeni tudi o tej dolžnosti, ki jo morajo izpolnjevati državni uradniki (Franz I., 31. zv. 1810, 14-16).

Razmere v Pazinski grofiji v času vladanja cesarice Marije Terezije

Kot je že bilo omenjeno, je bila Pazinska grofija pravno samostojna in je bila leta 1374 prideljena kranjskemu deželnemu glavarstvu kot "anektirani del". Deželna vlada Kranjske je bila odgovorna za politično administracijo in finančno upravo grofije. Predstavnik deželnega kneza sta bila glavar (ali kapitan) in dohodninar (Rentmeister), se pravi finančni uradnik. Glavar je imel svoj sedež v Pazinu, podrejene so mu bile vasi in grofije, pobiral je dajatve, bil zadolžen za notranjo in zunanjo varnost, imel je tudi pravico sodstva. Če je bil odsoten, je njegove posle opravljal namestnik (Faber, 1997, 301). V mestu Pazin je imel sedež tudi mestni sodnik, ki je opravljal še funkcijo župana. Župani in mestni sodnik so bili vmesna stopnja med glavarjem in občinami. Kako se je odvijalo življenje v občinah, je zabeleženo v njihovih statutih. Vsaka občina v avstrijski Istri je imela svojo avtonomijo in je bila obenem podrejena deželnoknežji upravi. Občine so imele svoj 10-članski občinski svet in dva sodnika. Odločali so o manjših zadevah. Občini je načeloval župan, ki so ga izvolili izmed teh 10 članov sveta. Upravljal je občino in jo tudi zastopal navzven. Vse očitneje je postajalo, da nastaja v tem predelu Istre nek upravni tip, ki je posebnost tega področja (Faber, 1997, 303-304). Zaradi spleta različnih okoliščin so se za ozemlje avstrijske Istre zanimali bližnje plemiške družine: Auersperg, Porzia, Blagaj, Thurn, Brigido, Gallenberg in Hohenwart.

Goriška družina Brigido je dobila leta 1580 baronski naslov, njeni člani so dosegali visoke cesarske službe. Ta družina je imela posest tudi v avstrijskem delu Istre. Družina Porzia je bila ena najstarejših plemiških družin na Kranjskem in v Furlaniji. Njeni člani so se zanesljivo vzpenjali po stopničkah cesarskih služb. Lastniki Pazinske grofije so bili pred Auerspergi.

Johan Weickhard knez Auersperg (1615-1677), tajni svetnik, komornik, državni minister, višji dvorni mojster cesarja Ferdinanda IV., minister cesarja Leopolda, in njegov drugi sin Franc Karl (1660-1713) sta bila lastnika Pazinske grofije v drugi polovici 17. stoletja. Oba sta dosegla najvišje državne službe. Leta 1701 je Franc Karl dal grofijo na razpolago Notranjeavstrijski komori, naslednjih sedem let sta jo vodila dva visoka uradnika, glavar baron Benvenuto della Rovere in finančnik Martin Rapizio.

Vendar pa so imeli Pazinsko grofijo v posesti tudi tujci, tako piemontski diplomat Ercole Giuseppe Luigi (1687-1753) pa družina de Priè in markiz Montecuccoli iz Modene, ki ni nikdar obiskal grofije.

Leta 1708 je markiz de Priè zamenjal otok Muraköz za Pazinsko grofijo. Z grofijo je prejel tudi naslov "pazinski grof". Septembra 1766 je grofijo prodal Antonu markizu Montecuccoliju. V posesti te družine je grofija ostala do prve polovice 19. stoletja.

Med te stare plemiške družine pa so se zrinile tudi nekatere bogate trgovske družine. Tak primer je družina Flangini, ki je pred Turki pribežala s Cipra in se naselila v Benetkah. Zaradi zaslug za cesarstvo je leta 1644 dobila Pazin in naslov cesarskega grofa. V času, ko je bila ta družina lastnik Pazinske grofije, se je okrepila moč namestnikov v grofiji, ker se je družina večinoma zadrževala v Benetkah in upravljala grofijo s pomočjo namestnikov.

Pazinska grofija je tako med letoma 1380 in 1766 zamenjala 21 lastnikov, to je približno na vsakih 18 let. Ob teh menjavah se je seveda zamenjal tudi glavar in njemu podrejeni uradniki. Vsakokratni lastnik je sprejel cesarskega glavarja, ki ga je pa lahko tudi sam predlagal. Glavar je branil lastnikove interese, urejal administrativne in pravne zadeve. Zaradi tako pogostih menjav lastnika zelo težko govorimo o kontinuiteti uprave v grofiji. Prodaje grofije so za seboj potegnile zamenjavo celotnega uradniškega aparata, kar navadno ni šlo gladko in brez težav. Ob vsaki spremembi je bilo treba pregledati pravilnost transakcij, pregledati arhiv, treba je bilo urediti račune, ostanke denarja zakleniti v blagajno in vse pripraviti za primopredajo. Vse to je pogosto zbujalo pomisleke in namige o možnostih različnih goljufij. V deželo so prihajali cesarski komisarji, ki naj bi ugotavljali upravičenost govoric o goljufijah pa tudi to, če je v deželi le mogoče pridobiti še kaj denarja za vse dražje vojne (Faber, 1997, 305-309).

Grofija je bila pogosto v napetih odnosih z vojvodino Kranjsko. Konfliktne situacije so nastajale ob vprašanju davkov in dajatev, ob urejanju katastra in pri izpolnjevanju vojaških obveznosti. Kadar so bile težave večje, so pazinskega glavarja klicali na zagovor pred prezidij deželnega vicedoma na Štajersko v Gradec.

V začetku 18. stoletja je Pazinska grofija prišla v roke markiza de Priè, vladar pa si je pridržal pravice najvišjega patronata v pravu, nekatere pravice v cerkvenih zadevah, pravico do garnizije, ki pa ne bi obremenjevala ne markiza ne podložnikov, pravico do davka na sol in drugo blago, posebno do lesa za obdelavo; za ta posel bi bila določena izterjevalca v Boljuni in v Lovranu (De Franceschi, 1963, 119).

Pod vlado markizov de Priè so morali podložniki pretrpeti marsikatero nasilje in trpinčenje s stani nekaterih uradnikov. Glavar, ki so ga podložniki ohranili v dobrem spominu, je bil Rečan baron Benvenuto della Rovere. Predstavljal je še vlado v Gradcu. Sledil mu je Giuseppe Antinio Cignetti, ki je imel vsa markizova pooblastila. Začel je uvajati vrsto novosti, ki so pa zelo prizadele podložnike. Pri teh inovacijah mu je pomagal uradnik Gaetano de Maratti. Njuno delo je izzvalo proteste, ugovore ter leta 1712 celo poskus upora. Podložniki so se obrnili na vlado v Gradcu, ki je v Pazinsko grofijo poslala posebno komisijo. Ta je razveljavila novotarije, ki sta

jih uvajala Cignetti in Maratti. Cignetti je moral oditi, Marattija pa so obsodili. Nato je tri leta (1713-1715) upravljal grofijo cesarski svetnik Giovanni Giuseppe de Marpurgo, sledil pa mu je tržaški patricij Daniele Ignazio de Calò. Grofijo je upravljal zelo slabo, bil je brez vesti in končno je sprožil upor podložnikov. Zameril se je tudi markizu de Priè. Njegovo upravljanje Pazinske grofije se je končalo leta 1733, ko so ga obsodili na povračilo škode in na dokončni izgon iz avstrijskih dednih dežel. Zaradi vseh prekrškov in prestopkov je bil zaprt na ljubljanskem gradu, kjer je 24. septembra 1741 tudi umrl star 73 let.

Ker je imel markiz de Priè tako smolo s svojimi glavarji, ki jih je nastavljal v Pazinski grofiji, jih je začel nekoliko previdneje izbirati. Predvsem se je zanašal na Rečane, saj je bila Reka v tem času dokaj uspešno in cvetoče mesto. Uspevala sta trgovina in pomorstvo, tu je bilo tudi dovolj plemiških rodbin, iz katerih je lahko imenoval glavarja za Pazinsko grofijo. Calòju so tako sledili: dr. Giuseppe Antonio Diminich (1725-1729), ki je zasedal položaj namestnika, Giovanni Teodoro de Bono (1730-1732), Giuseppe Antonio de Zanchi (1733-1738), Martin de Terzi (1739-1757), Gian Paolo de Bissolotti (1758-1768).

Zadnja sprememba lastništva Pazinske grofije v 18. stoletju je bila sklenjena v Ljubljani 11. septembra 1766, ko je grofija prešla v posest grofa Antonia Montecuccolija iz Modene. Pogodba je bila ratificirana na Dunaju 6. aprila 1767. Ob tej spremembi in prevzemu grofije je bil pazinski glavar še Gian Paolo Bissolotti, ki je tudi sodeloval pri slovesnostih in procesiji, ki jih je organiziral grof Montecuccoli za veliki šmaren 15. avgusta 1767, da bi se prikupil prebivalcem grofije. Bissolottiju je na glavarškem mestu sledil Rečan Giuseppe de Bono, ki je opravljal to službo do leta 1776, njemu je sledil Gian Battista de Rodeschini (De Franceschi, 1963, 120-121).

Fevdalna ureditev s spremembami, ki sta jih uvajala cesarica Marija Terezija in Jožef II., je preživela tudi francosko okupacijo in čas Ilirskih provinc (1809-1813) (De Franceschi, 1963, 124).

V času vladanja cesarice Marije Terezije (1740-1780) se je začelo oblikovanje modernega uradništva. Novosti, ki jih je cesarica uvajala, so prizadele uradništvo vsega cesarstva. Ogroženi so se čutili predvsem do tedaj praktično nedotakljivi visoki uradniki, ki so izhajali iz plemiških družin. V Istri so se spopadom s starim načinom mišljenja in uradovanja pridružile še napetosti, ki so značilne za obmejno področje, kjer se srečujeta dva različna sveta. Trenja in napetosti so bile zato tu še večje (Costa, 1859, 29-31, 35-39, 45-52; Auersperg, 1850, 37-40).

Uveljavljanje novih predpisov in vztrajanje pri novem načinu uradovanja sta si v Pazinski grofiji stopili ostro nasproti že kmalu ob začetku vladanja cesarice Marije Terezije. Njen odločni, zviti in iznajdljivi nasprotnik je bil tedanji glavar Pazinske grofije, star uradniški maček Martin de Terzi.

Pazinski glavar Martin de Terzi (1739-1757) je torej uradoval v času, ko je cesarica Marija Terezija začela uvajati načela modernega uradovanja. Vzgojen je bil še

v starem duhu in bil pripravljen izkoriščati moč, ki so si jo postopoma prilastili pazinski glavarji. Zagovarjal je interese lastnika grofije, saj je bil kot uradnik starega kova prepričan, da je cesar daleč. S svojim uradovanjem je odločno, zvito in iznajdljivo izigral vsa zgoraj naštetá načela o uradniški časti. Posegal je tudi v cesarjeve pravice, ki so bile sicer jasno našteté v pogodbi predaje Pazinske grofije markizu de Priè (De Franceschi, 1963, 118-119). V te pravice je posegel tako v sodstvu kot tudi na gospodarskem in duhovnem področju. V sodstvu je odločal tudi o življenju ali smrti krivca. Ta je imel v času njegove vladavine možnost odkupa, ki pa je bil zastavljen tako, da je glavar lahko tako osebo izsiljeval do konca njenega življenja. Tako prakso so poznali že Terzijevi predniki na glavarškem stolčku v Pazinu (Holz, 1999, 511).

Tudi njegovo poseganje v gospodarstvo je bilo značilno. On sam in vsa njegova družina so se ukvarjali s tihotapljenjem vina iz beneške v avstrijsko Istro. V to tihotapsko verigo je bila posredno in neposredno vključena vrsta uglednih ljudi od plemičev do cerkvenih dostojanstvenikov. Pri ponarejanju listin so pomagali višji in nižji uradniki, fizično delo pa so opravili podložniki. Čeprav so s to dejavnostjo posegali v cesarjeve pravice in primerno oškodovali cesarsko blagajno, so bili vsi prepričani, da je to neke vrste kavalirski delikt. Podobno je bilo tudi s tihotapljenjem mesa in živine. V cesarske pravice je glavar posegel tudi s prodajo lesa v beneško Istro.

Na nekaterih področjih pa je njegova dejavnost mejila že na kriminal, saj je v beneško Istro, kljub cesarski prepovedi, za veslače na galejah prodajal ujete prebežnike. V svoji pisarni je imel človeka, ki je znal ponarejati pisave, kar je prišlo zelo prav ob zapuščinskih obravnavah.

Na cerkvenem področju se je zaradi nejasne ozemeljske razmejitve med Pazinsko grofijo in pičensko škofijo zapletel v dolgoleten spor s pičenskim škofom. Posegel je tudi v odnose med škofom in župani škofove dieceze. Po škofovem mnenju je oviral in onemogočal sodelovanje med njim in župani ter tako onemogočal mirno reševanje sporov. Škof se je tudi pritoževal, da posega glavar v sojenje njegovim duhovnikom in skuša zmanjšati njihovo krivdo. Martin de Terzi je bil v sporu tudi z lovranskim kapitljem. V tem sporu je podpiral lastnika grofije markiza de Priè, ki si je lastil pravico do varstva in prezentacije kanonikov lovranskega kapitlja. Markiz je na izpraznjeno mesto v lovranskem kapitlju postavil bratranca svojega pazinskega glavarja, duhovnika Francesca Terzija. Lovranski kapitelj se je temu imenovanju na vse kriplje upiral, pritožil se je tako škofu v Pulju kot tudi nunciatu na Dunaju.

Ko se je na Dunaju nabralo dovolj hudih pritožb proti de Terziju, je cesarica morala ukrepati. Od pazinskega glavarja je zahtevala, naj se sam preda oblastem, hkrati pa je od podrejenih oblasti zahtevala, naj glavarja ujamejo. Martin de Terzi je 23. 7. 1747 pisal cesarici primerno užaljeno pismo, da je zaprt na ljubljanskem gradu in da se ne čuti krivega. Cesarico je ponižno prosil, naj mu blagovoli zapor spre-

meniti v hišni pripor (Holz, 1999, 515-516). Cesarica je želela razmere v Pazinski grofiji urediti. V času razčiščevanj je Pazinsko grofijo vodil administrator baron Giovanni Giacomo Brigido (1748). Kmalu se je pokazalo, da se zadeve ne bodo tako hitro uredile, kajti ob pregledu glavarjeve pisarne je prišlo na dan, da manjkajo nekateri ključni dokumenti. Pisarniško osebje je pred komisijo pričalo, da so dokumente videli in da jih je glavar de Terzi odnesel s seboj. Ta je na cesaričine pozive vedno vpljudno odgovarjal in dokazoval, enkrat, da mu dokumenti pripadajo, drugič, da morajo biti prepisi v Gradcu, tretjič, da jih je pač treba poiskati v arhivu v njegovi bivši pisarni (Holz, 1999, 518-519). V času teh sporov je grofijo upravljal Terzijev namestnik uradnik Stefano Luych de Mathei (1749-1752) (De Franceschi, 1963, 132-133). Kljub vsem sporom je Martin de Terzi vztrajal v uradniški službi, kajti v svojih rokah je ohranil nekatere ključne akte, ki so mu omogočili nadaljevanje uradniške kariere. Leta 1751 ga že srečamo kot prisednika pri reškem glavarstvu. Ker je zelo dobro poznal razmere v Pazinski grofiji, je postal svetovalec centralnih oblasti za gospodarski dvig grofije (Faber, 1997, 315). V seznamu glavarjev Pazinske grofije pri De Franceschiju pa beremo, da je de Terzijevo službovanje na mestu glavarja Pazinske grofije trajalo do leta 1757, sledil mu je G. P. de Bissolatti, ki je doživel spremembo lastništva grofije, ko je ta prešla v roke grofa Montecuccolija.

Celotna zgodba glavarja de Terzija dokazuje, da se novosti niso mogle uveljaviti čez noč, da je bilo treba nekaj popuščanja na obeh straneh. Glavarjevo obnašanje ob ozemeljskem sporu in pogajanje o tem, kje so dokumenti in čigava last sploh so, pa kaže na to, kako zelo je bil potreben zakon, ki ga je uveljavil cesar Jožef II., namreč da mora uradnik ob zamenjavi službe vrniti vse uradne dokumente in dokončati začeto delo.

V začetju 19. stoletja pa sta Pazinska grofija in celotno istrsko ozemlje preskušala različne načine in načela ureditve in uprave, ki so se zelo hitro menjavala, saj so se nekatera obdržala le nekaj let (Faber, 1997, 286).

HONOUR OF THE 18th CENTURY CIVIL SERVANT. CONDITIONS IN AUSTRIAN ISTRA UNDER THE RULE OF MARIA THERESA

Eva HOLZ

Milko Kos Institute of History of the Scientific and Research Centre of the Slovene Academy of Sciences
and Arts, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 4

Science and Research Centre of the Republic of Slovenia, Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 18

ABSTRACT

In the mid-eighteenth century, civil service began to acquire increasingly important function in the strengthening of the Emperor's power. In the ranks of the high state officials of noble birth, more and more people began to appear who were not blue-blooded, and Maria Theresa tried her best to prepare a code of behaviour, rights and duties of civil servants. Her work was deliberate and persistent and was, with the regulations appropriate for that time, supplemented by her successors. The code of honour for civil servants demanded that they avoid all forms of corruption, that they do not incur debts excessively, that they are not engaged in business activities, such as innkeeping or money lending, which do not befit their status, that they do not take advantage of their official position, that they are a model of decent and polished behaviour in their environment, and that they are not members of secret societies, associations or brotherhoods.

In practice these regulations were rather hard to implement, for similar laws and imperial decrees on civil servants' honour and their behaviour were reiterated until the monarchy's downfall (until 1918). It was difficult, however, to do away with old habits in a very short time, even if attempted by the Emperor himself, and this became even more obvious during the conflict between Maria Theresa, the Empress, and Martin de Terzi, the Pazin governor general, between 1747 and 1749. In spite of the fact that de Terzi broke all the rules introduced by the Empress and that with his decisions he also encroached upon the imperial rights stipulated for the Pazin County, and was in summer 1747 even imprisoned at Ljubljana Castle for his numerous offences, he defended himself very adroitly and again ascended the governor general's chair, where he stayed, according to Franceschi, until 1757.

The changes enforced by Maria Theresa and her descendants were kept in force in the Austrian part of Istra until the beginning of the 19th century, when the Pazin County and the entire Istran territory began to test different ways of order and administration.

Key words: honour, civil servants, code of honour, 18th century

VIRI IN LITERATURA

M. Terezija = Alphabetisch-chronologische Übersicht der k.k. Gesetze und Verordnungen vom Jahr 1740 bis zum Jahre 1821, als Haupt-Repertorium über die theils mit höchster Genehmigung, theils unter Aufsicht der Hofstellen in 79 Bänden erschienenen politischen Gesetzsammlungen. Bearbeitet und unter Aufsicht der k.k. Hofkanzley herausgegeben von Joh. Nep. Fr. v. Hempel-Kürsinger. Wien 1825:

Hofrescript 1. Juny 1761, 462-463,
Verordnung 11. October 1766, 462-463,
Patent 18. Februar 1769, 464-465,
Hofrescript 12. Jänner 1775, 464-465,
Hofdecret 17. April 1776, 466-467,
Hofdecret 31. Juny 1773, 464-465,
Verordnung 17. May 1778, 466-467
Hofdecret 1. Dec. 1778, 466-467,
Hofentschließung 27. May 1780, 466-467,
Hofdecret 8. März 1772, 488-489,
Hofdecret 5. Juny 1766, 488-489,
Hofdecret 22. Jänner 1784, 468-469,
Hofdecret 13. April 1784, 468-469,
Hofdecret 21. März 1785, 470-471,
Hofdecret 27. May 1785, 470-471,
Hofdecret 10. July 1785, 470-471,
Hofdecret 19. Februar 1787, 470-471.

Jožef II. = I. Joseph des Zweyten Römischen Kaisers Geseze und Verfassungen im Justizfache. Für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande in den ersten vier Jahren seiner regierung. Prag und Wien 1786:

Patent vom 1. ten September 1781, 101-104,
Hofdekret vom 20.ten Junii 1782 an die Justizbehörden aller Länder, in Folge Intimazion des Obersthofmeisteramts, 158,
Hofdekret vom 25. ten Juni 1784 an säammliche Appellationsgerichte, über Vortrag der obersten Justizstelle, 386.

2. Josephs des Zweyten Römischen Kaisers Geseze und Verfassungen im Justizfache. Für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande in dem fünften Jahre seiner Regierung. Prag und Wien, 1786:

Hofdekret vom 16.ten Oktober 1786, am säammliche Appelazionsgerichte, über höchstes Handbillet vom 14.ten Oktober 1786, 70.

3. Josephs des Zweyten Römischen Kaisers Geseze und Verfassungen in Justizfache. Für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande in dem siebten Jahre seiner Regierung. Prag und Wien 1788:

Hofdekret vom 15. Jänner 1787, 82.

Leopold II. = Sr. k.k. Majestät Leopold des zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die deutschen, böhmischen und galizischen Erbländer. Dritter Band. Zweyte Hälfte des Jahres 1791. Wien 1792:

Leichtsinnige Schuldmacher sollen zu Rathsstellen nicht vorgeschlagen werden. Dekret der Hofkanzley vom 12. August, an sämtliche Länderstellen, über eine von der obersten Justiz, unter dem 18. Julius an die Appellationsbehörden erlassene Verordnung.

Franz II. = (po letu 1804 Franc I.) Sr. k.k. Majestät Franz des Zweiten politische Gesetze und Verordnungen für die Österreichischen, Böhmisches und Galizischen Erbländer. Wien 1793... 1809.

Beobachtung der Verschwiegenheit in Amtsgeschäften. Hofdekret vom 6. Februar 1793, an die Chefs der sämtlichen Länderstellen. Zweiter Band 1793, 21.

Zu junge Leute nicht in öffentliche Dienste anzustellen. Hofdekret vom 4. September 1795 an sämtliche Bancalgefälls-Administrationen. Siebenter Band 1796, 51.

Daß mehr nicht als Hälfte des Gehalts von einem öffentlichen Beamten mit Verboth belegt werden kann. Hofdekret vom 14. Februar 1794, an sämtliche Länderstellen. Vierter Band, 1794, str. 13-14.

Jede Abtretung und Verpfändung der vom gerichtlichen Zwange freien Besoldungshälfte eines Beamten, ist wirkungslos. Hofdekret vom 16. Julius 1797, an sämtliche Länderstellen. Zehnter Band, 1798, 148-149.

Gegen das Verschulden der Beamten. Gegeben, Wien den 25. Oktober 1798. Dreizehnter Band, 1799, 70-72.

Nachträge zu dem Patente, gegen das Verschulden der Staatsbeamten. Dekret der Galizischen Hofkanzlei, vom 19. April 1799, an die Gubernium in Ost und West Galizien. Vierzehnter Band, 1800, 98-100.

Nachtrag zu dem Patente, gegen das Verschulden der Staatsbeamten. Kundmachung durch das Innerösterr. Appellationsgericht, unter dem 9. Februar 1799. Vierzehnter Band, 1800, 40-41.

Vorsichten bei Vorschußzahlungen an Beamte. Dekret der Finanz=Hofstelle, vom 15. Oktober 1799, an sämtliche Länderstellen und Finanz=Behörden. Vierzehnter Band, 1800, 183-184.

Gegen das Verschulden der Beamten. (Nachtrag). Dekret des Böhm. Österr. Hofkanzlei, vom 30. Sept. 1800 an sämtliche deutscherbländische Länderstellen. Fünfzehnter Band, 1801, 159-160.

Beamte sollen sich der Ausstellung doppelter Gehalts=Quittungen enthalten. Hofdekret vom 7. November 1795, an das Galizische Gubernium. Siebenter Band, 1796, 85-86.

Den Kreditskasse und Buchhalterei-Beamten ist verboten, mit Staatspapieren zu negoziren. Hofdekret vom 15. Februar 1797. Zehnter Band, 1798, 57.

Verboth des Handels des Casse-Beamten mit Staatspapieren. Dekret der vereinten Hofkanzley vom 17. Januar 1803, an sämtliche Länderstellen. Neunzehnter Band, 1806, 8.

Wegen des Handels der Beamten mit Staats-Papieren. Dekret der vereinten Hofkanzley vom 1. September 1803, an sämtliche Länderstellen. Zwanzigster Band 1807, 71-72.

Handel der Staatsbeamten mit Staatspapieren. Decret der vereinten Hofkanzley vom 29. August 1808, an sämtliche Länderstellen. Einunddreißigster Band 1810, 41-42.

Wegen Anstellung bei Kassa-Diensten. Dekret der Finanz-Hofstelle vom 1. Junius 1798, an sämtliche Länderstellen und Gefälls-Administrationen. Zwölfter Band, 1799, 176.

Wegen Remunerazions-Gesuch von Beamten. Dekret der Böhm. Österr. Hofkanzlei vom 1. Mai 1800. Fünfzehnter Band, 1801, 58-59.

Studien-Zeugnisse von Amtswerbern. Dekret der Böhm. Österr. Hofkanzlei vom 15. April 1800. Fünfzehnter Band, 1801, 55-56.

Verehlungen der Staatsbeamten. Dekret der Finanzhofstelle vom 29. Julius 1800, an sämtliche Länderstellen, Direktionen und Administrationen. Fünfzehnter Band, 1801, 101.

Verleihung der erledigten Tobak-Traffiken. Hofdekret vom 28. December 1802, an sämtliche Länderstellen. Achtzehnter Band 1806, 236-237.

Gegen geheime Gesellschften und Verbrüderungen. Dekret der Böhm. Österr. Hofkanzlei vom 17. April 1801, an sämtliche Länder-Chefs, und der Finanz-Hofstelle vom 30. April 1801, an sämtliche ihr untergeordnete Behörden. Sechzenter Band 1802, 78-80.

Reverse wegen geheimer Gesellschften. Dekret der vereinigten Hofstelle vom 24. November 1801, an sämtliche d. e. Länderstellen. Sechzenter Band, 1802, 180-181.

Reverse wegen geheimer Gesellschften, von neu anzustellenden Beamten. Hofdekret der vereinigten Hofstelle vom 29. Dez. 1801, an sämtliche Länderstellen. Sechzenter Band 1802, 201-202.

Reverse, wegen geheimer Gesellschaften, von Beamten, welche in eine andere Staatsbedienstung übertreten. Ministerial-Schreiben von Seite der Galizischen Hofkanzley vom 19. Februar 1802, an den Ost-und West Galizischen Landes-Gouverneur und Appellazona-Präsidenten. Siebzehnter Band, 1806, 22-23.

- Güter-Pachtungen und bürgerliche Gewerbführung den k.k. Beamten verboten. Decret der vereinten Hofkanzley vom 1. Februar 1804, an sämtliche Länderstellen. Ein und zwanzigster Band, 1807, 21.
- Wegen des sittlichen Betragens der in öffentliche Dienste Anzustellenden oder Angestellten. Decret der vereinten Hofkanzley vom 25. Januar 1804, an sämtliche Länderstellen. Ein und zwanzigster Band 1807, 15-16.
- Künftige Verhandlung der Geschäfte. Decret der vereinten Hofkanzley vom 24. Januar 1806, an sämtliche Länderstellen. Sechs und zwanzigster Band 1808, 2.
- Wegen Immunität des ehemaligen Reichshofraths- und Reichskanzley-Personals. Decret der vereinten Hofkanzley vom 11. Julius 1807, an Nieder-Österreichische Regierung. Acht und zwanzigster Band 1808, 160-161.
- Sittlichkeit und Religiosität der Beamten. Decret der vereinten Hofkanzley vom 9. Julius 1808, an sämtliche Länderstellen. Ein und dreißigster Band 1810, 14-16.
- Auersperg, A. J. (1850):** Landtagsproposition und Anrede an die Land-Stände in Crain, so gemacht und vorgetragen worden von Herrn Anton Joseph Grafen v. Auersperg Landfürsten Commißario und Landthbtmann in Crain. Laibach den 9. 7ber 1748. Mitteilungen des historischen Vereins für Krain, Laibach, 37-40.
- Costa, E. H. (1859):** Ein Beitrag zur Geschichte des Ständewesens in Krain. Mitteilungen des historischen Vereins für Krain, Laibach, 29-31; 35-39; 45-52.
- De Franceschi, C. (1963):** Storia documentata della Contea di Pisino. A cura del figlio Carlo. Atti e memorie della societa italiana di archeologia e storia patria. Nuova serie, vol. X, XI, XII, Venezia.
- Faber, E. (1997):** Vom Schicksalverlauf einer Grenzregion in der Neuzeit am Beispiel Istriens. Carinthia I. 187, Klagenfurt, 283-326.
- Hoff, H. G. (1808):** Historisch-statistisch-topograsphische Gemälde vom Herzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien. Dritter Theil. Beschreibung Innerkrains oder des Adelsperger Kreises; zu Welchem auch Istrien gehört. Laibach, 3-117.
- Holz, E. (1999):** Uradništvo v avstrijskem delu Istre v 18. stoletju. Acta Histriae VII. Koper, 505-524.